

Gwerthusiad o Ddarpariaeth Cyfrwng Cymraeg mewn Addysg Gychwynnol i Athrawon

Crynodeb Gweithredol

1. Nodau'r ymchwil

- 1.1 Penodwyd OB3, ar y cyd ag Ymchwil Arad a Dateb, gan Lywodraeth Cymru i gynnal gwerthusiad o ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn Addysg Gychwynnol i Athrawon (AGA). Nod y gwerthusiad oedd deall y cymorth a ddarperir i ddatblygu addysgu cyfrwng Cymraeg ac iaith Gymraeg o fewn AGA. Amcanion cyffredinol y gwerthusiad oedd:
- adolygu gwerthusiadau presennol i asesu cyfraniad cyffredinol y ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn AGA
 - nodi cryfderau a gwendidau'r ddarpariaeth bresennol
 - asesu cydlynid y ddarpariaeth bresennol o ran cyflawni amcanion polisi
 - asesu sut mae'r trefniadau presennol yn cyd-fynd â diwygiadau addysgol a pholisi Llywodraeth Cymru
 - asesu i ba raddau y mae'r trefniadau presennol yn diwallu anghenion unigolion (myfyrwyr AGA ac athrawon sy'n dechrau ar eu gyrfa) a sefydliadau (ysgolion a chonsortia).
- 1.2 At ddibenion y gwerthusiad, diffiniwyd darpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg fel darpariaeth sy'n cynnwys unrhyw un o'r canlynol:
- darpariaeth gan Ganolfannau AGA drwy gyfrwng y Gymraeg (e.e. darlithoedd a seminarau pwnc, sesiynau tiwtorial ac adnoddau addysgu etc)
 - darpariaeth gan Ganolfannau AGA i wella sgiliau Cymraeg hyfforddeion, gan gynnwys y ddarpariaeth sydd ar gael drwy'r Cynllun Gwellu Cyfrwng Cymraeg

- darpariaeth gan Ganolfannau AGA (a thrwy'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg) i baratoi hyfforddeion i ddysgu mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg (e.e. agweddau addysgeg)
- profiadau a gafwyd gan hyfforddeion o addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn ystod eu lleoliadau mewn ysgolion.

2. Dull

2.1 Cynhaliwyd y gwerthusiad rhwng mis Rhagfyr 2017 a mis Ebrill 2018 ac roedd yn cynnwys:

- cam cychwynnol, gan gynnwys mynychu cyfarfod cyntaf gyda Grŵp Llywio'r astudiaeth, cyfweiliadau cwmpasu gyda darparwyr AGA a pharatoi dogfen werthuso gychwynnol
- ymchwil desg, gan gynnwys adolygiad manwl o bolisiâu a strategaethau Llywodraeth Cymru a data ar gyfranogiad mewn AGA cyfrwng Cymraeg
- paratoi offerynnau ymchwil, gan gynnwys canllawiau trafod lled-strwythuredig i'w defnyddio gydag ystod o gyfranwyr gan gynnwys athrawon presennol dan hyfforddiant, athrawon presennol a chynrychiolwyr eraill ysgolion
- cynnal cyfweiliadau wyneb yn wyneb â 21 o randdeiliaid polisi a strategol
- cynnal cyfweiliadau dros y ffôn gyda chynrychiolwyr Sefydliadau Addysg Uwch (SAU)
- cynnal cymysgedd o grwpiau ffocws a chyfweiliadau unigol gydag 14 o gynrychiolwyr o bedwar darparwyr AGA o blith pump
- cynnal saith grŵp ffocws gyda 52 o athrawon dan hyfforddiant. Roedd 25 ohonynt yn dilyn cwrs addysgu cynradd a 27 ohonynt yn dilyn cwrs addysgu uwchradd
- cynnal grwpiau ffocws a chyfweiliadau unigol gyda 73 o gynrychiolwyr o 18 ysgol (8 ysgol gynradd a 10 ysgol uwchradd)
- dadansoddi canfyddiadau'r gwaith maes a pharatoi adroddiad gwerthuso.

3. Trosolwg o'r ddarpariaeth cyfrwng Cymraeg mewn AGA

3.1 Cynhaliwyd y gwerthusiad yn ystod cyfnod pan oedd hyfforddiant cychwynnol i athrawon yng Nghymru yn cael ei ddiwygio'n sylweddol. Disgwyliwyd i'r diwygio hwn arwain at oblygiadau mawr o ran sut y dylid darparu AGA cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol. Pan gynhaliwyd y gwerthusiad, roedd pum darparwr yn darparu AGA ar draws tair canolfan, sef:

- Canolfan Addysg Athrawon Gogledd a Chanolbarth Cymru (CAAGCC), a ddarperir gan Brifysgol Bangor a Phrifysgol Aberystwyth
- Canolfan Addysg Athrawon De Orllewin Cymru (CAADOC), a ddarperir gan Brifysgol Cymru, Y Drindod Dewi Sant yn Abertawe a Chaerfyrddin

- Canolfan De-ddwyrain Cymru ar gyfer Addysg a Hyfforddiant Athrawon (SEWCTET) a ddarperir gan Brifysgol De Cymru a Phrifysgol Fetropolitan Caerdydd.
- 3.2 Yn ystod 2017, cyhoeddwyd meini prawf achredu newydd ar gyfer rhaglenni addysg cychwynnol i athrawon yng Nghymru gan Lywodraeth Cymru mewn ymateb i'r argymhellion a wnaed yn yr adolygiad o'r sector, sef *Addysgu Athrawon Yfory*. Sefydlodd Llywodraeth Cymru Fwrdd Achredu y Cyngor Gweithlu Addysg i achredu rhaglenni AGA unigol a gofynnwyd i bartneriaethau gyflwyno eu rhaglenni iddo i'w hachredu. Nid oedd canlyniad y broses achredu hon yn hysbys pan gynhaliwyd y gwerthusiad, felly dylid ystyried yr argymhellion a wnaed yn y cyd-destun hwn.
 - 3.3 Roedd y gwerthusiad hefyd yn ystyried y cyd-destun polisi ehangach o ran diwygio'r Gymraeg ac addysg. Yn benodol, canfu'r gwerthusiad fod gan AGA cyfrwng Cymraeg ran bwysig i'w chwarae o ran cyflawni targed Llywodraeth Cymru o gyrraedd miliwn o siaradwyr erbyn 2050 fel y nodir yn [Cymraeg 2050](#) a chyfrannu at yr ymrwymadau a nodir yng Nghynllun Gweithredu y Gymraeg mewn Addysg 2017-2021 Llywodraeth Cymru i asesu'r cyflenwad o ymarferwyr cyfrwng Cymraeg yn y sector a'r galw amdanynt. Canfu'r gwerthusiad hefyd y dylai darpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg yn y dyfodol ystyried y safonau addysgu ac arweinyddiaeth newydd a gyflwynwyd mewn ymateb i adolygiad yr Athro John Furlong o addysg gychwynnol i athrawon.
 - 3.4 Pan gynhaliwyd y gwerthusiad, roedd nifer o gynlluniau yn bodoli i ategu'r ddarpariaeth AGA yng Nghymru, gan gynnwys y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg, y Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon a Chynllun Colegau Cymru.
 - 3.5 Ariennir y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg gan Lywodraeth Cymru ac mae ar gael i raddedigion sy'n hyfforddi i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg mewn ysgolion uwchradd. Mae'r cyfranogwyr yn cael cymhelliad ariannol o £1,600 i gymryd rhan ynddo a dyfernir £2,000 i'r rhai sy'n hyfforddi i addysgu Mathemateg, Ffiseg a Chemeg. Rheolir y cynllun gan Brifysgol Aberystwyth. Disgwylir i'r hyfforddeion ymgymryd ag o leiaf 25 awr o wersi sgiliau Cymraeg yn ystod eu cwrs AGA a mynychu dau gwrs cenedlaethol.
 - 3.6 Yn ystod 2016/17, cofrestrodd 71 o hyfforddeion ar y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg yn wreiddiol ond gadawodd deg o'r rhain yn ystod y flwyddyn. Gwelwyd gostyngiad yn nifer y cyfranogwyr ar y cynllun dros y blynyddoedd diwethaf.
 - 3.7 Yn ystod 2016/17, cymerodd 34 o ysgolion uwchradd ran yn y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg. Mae'r rhain yn cael taliad ariannol bach yn gyfnewid am gefnogi hyfforddeion, gan gynnwys drwy fentor iaith.

- 3.8 Yn ddiweddar, cyhoeddodd Llywodraeth Cymru ei bwriad i wella'r cymhelliad ariannol cyfrwng Cymraeg ar gyfer y flwyddyn academaidd 2018/19 ymlaen. Bydd cymhelliad ariannol y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg o £2,000 yn parhau i fod ar gael i gyfranogwyr ond hefyd, bydd sefydlu Cynllun Cymhelliad Iaith Athrawon Yfory newydd yn rhoi cymhelliad ariannol pellach o £3,000 i fyfyrwyr. Bydd y taliad cyntaf o £500 i unigolion cymwys yn cael ei wneud ar ôl cwblhau rhaglen uwchradd AGA ôl-raddedig gymwys yng Nghymru sy'n arwain at Statws Athro Cymwysedig (SAC). Telir y rhan helaethaf o'r taliad, sef £2,500, ar ôl cwblhau'n llwyddiannus gyfnod sefydlu mewn ysgol uwchradd cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog a gynhelir neu ddysgu Cymraeg mewn unrhyw leoliad uwchradd a gynhelir yng Nghymru.
- 3.9 Cyflwynwyd y Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon am y tro cyntaf yn 2015/16 fel modd o gydnabod lefelau sgiliau ieithyddol hyfforddeion AGA cynradd ac uwchradd ar ôl cwblhau eu cwrs ac i ddangos eu gallu i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Caiff ei hariannu'n rhannol gan Lywodraeth Cymru a'i chyflwyno gan y Coleg Cymraeg Cenedlaethol. Yn ystod 2015/16 gwnaeth cyfanswm o 178 o hyfforddeion cynradd ac uwchradd gais am y Dystysgrif.
- 3.10 Fframwaith i addysgu Cymraeg neu wella sgiliau Cymraeg hyfforddeion AGA cynradd nad Cymraeg yw eu hiaith gyntaf yw Cynllun Colegau Cymru. Ers 2013, mae'r Coleg Cymraeg Cenedlaethol wedi bod yn gyfrifol am arholi'r cynllun yn allanol ac mae darparwyr AGA unigol yn gyfrifol am ei ddarparu. Mae ar gael i hyfforddeion AGA yn y sector cynradd nad Cymraeg yw eu hiaith gyntaf.

4. Canfyddiadau Allweddol

4.1 Canfu'r gwerthusiad:

- y bu gostyngiad cyffredinol yn nifer yr hyfforddeion AGA sy'n cymryd rhan mewn darpariaeth AGA uwchradd cyfrwng Cymraeg yn ddiweddar, er gwaethaf ymdrechion darparwyr AGA i'w nodi a'u hannog i wneud cais am y cwrs a'i ddilyn
- bod mwyafrif yr athrawon dan hyfforddiant a'r athrawon newydd a gyfrannodd at y gwerthusiad eisoes wedi penderfynu ymgymryd â darpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg cyn cofrestru ar y cwrs ac ychydig iawn a oedd yn ymwybodol o'r cymhelliad ariannol a oedd ar gael drwy'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg cyn cofrestru ar y cwrs
- bod y graddau y mae darpariaeth AGA yn cael ei ddarparu drwy gyfrwng y Gymraeg yn wahanol yn dibynnu ar y darparwr, gyda rhywfaint o ddarpariaeth yn cael ei chyflwyno'n gyfan gwbl yn Gymraeg neu'n ddwyieithog ond mewn ardaloedd eraill mae'n gyfyngedig i sesiynau Cymraeg a lleoliadau mewn ysgolion

- bod darparwyr AGA yn ei chael hi'n anodd cynnig darpariaeth cyfrwng Cymraeg oherwydd y nifer fach o hyfforddeion AGA sydd wedi'u cofrestru yn eu sefydliad a'r diffyg sgiliau Cymraeg ymysg y staff
- yr ystyrir bod gwersi Cymraeg (gloywi iaith) yn chwarae rhan arwyddocaol yn y broses o wella sgiliau iaith hyfforddeion ond nid yw hyn bob amser yn cael ei adlewyrchu yn y data asesu
- mai ychydig iawn o ddealltwriaeth sydd gan hyfforddeion ar ddechrau'r cwrs y byddai'n ofynnol iddynt gymryd rhan mewn gwersi iaith ac roeddent yn teimlo eu bod yn ddwys iawn ac nad oeddent yn cyd-fynd yn dda â chynnwys eu cwrs AGA
- y cafwyd adborth cadarnhaol lle roedd yr hyfforddeion wedi cael darpariaeth sgiliau iaith a oedd yn fwy gwahaniaethol
- bod lleoliadau mewn ysgolion yn chwarae rhan hanfodol yn y gwaith o ddatblygu a gwella sgiliau addysgu cyfrwng Cymraeg hyfforddeion a barnwyd bod rôl y mentoriaid iaith yn gwneud cyfraniad pwysig at hyn
- bod cyfranwyr yn cwestiynu'r sail resymegol dros gyfyngu manteision y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg i hyfforddeion AGA uwchradd yn unig a oedd yn bwriadu addysgu pynciau heblaw'r Gymraeg drwy gyfrwng y Gymraeg
- mai prin iawn oedd yr ymwybyddiaeth o'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon ymysg cynrychiolwyr ysgolion ac nid oedd yn cael ei hystyried wrth recriwtio a phenodi staff newydd
- ei bod yn amhriodol i hyfforddai AGA gyflawni statws SAC ond methu'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith. Yn yr un modd, ystyriwyd ei bod yn amhriodol y gallai hyfforddai 'fethu' proses arholi y Dystysgrif Cymhwysedd Iaith a chael gradd 'anfoddfaol'.

5. Casgliadau ac Argymhellion

5.1 Mae'r gwerthusiad yn nodi ei gasgliadau ac yn cynnig cyfres o argymhellion i Lywodraeth Cymru, ar y cyd â'i rhanddeiliaid, eu hystyried. Mae'n ystyried pum mater allweddol:

- y gostyngiad parhaus yn nifer y darpar hyfforddeion a'r anawsterau sy'n gysylltiedig â recriwtio i AGA cyfrwng Cymraeg
- natur gymhleth a darniog y ddarpariaeth bresennol a'r angen i symleiddio a datblygu mwy o gysondeb ar draws AGA cyfrwng Cymraeg
- yr angen i gynyddu capasiti Cymraeg darpariaeth uwchradd AGA ac ymchwilio i gyfleoedd ar gyfer cydweithio agosach rhwng darparwyr ac ysgolion
- gwneud y defnydd mwyaf effeithiol o gymhelliant ariannol i ddenu hyfforddeion a chadw athrawon i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg

- yr angen i ystyried cyfleoedd parhaus i athrawon newydd ddatblygu eu sgiliau Cymraeg a'u dealltwriaeth a'u gwybodaeth am addysgeg mewn perthynas â gwahanol leoliadau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog.

Recriwtio i AGA cyfrwng Cymraeg

- 5.2 Un o ganfyddiadau allweddol y gwerthusiad yw, o ganlyniad i'r gostyngiad parhaus yn nifer yr hyfforddeion sy'n cymryd rhan mewn cyrsiau AGA uwchradd drwy gyfrwng y Gymraeg, bod ysgolion uwchradd yn ei chael hi'n fwyfwy anodd recriwtio. Heb ymyrraeth mae'n debygol y bydd y duedd hon yn parhau. Mae'r strategaeth Cymraeg 2050 yn gosod targedau uchelgeisiol ar gyfer cynyddu nifer yr athrawon uwchradd sy'n gallu addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg o'r lefel bresennol o 1,800 i 2,200 erbyn 2021 a 3,200 erbyn 2031 yn ogystal â chynyddu nifer yr athrawon uwchradd sy'n gallu dysgu'r Gymraeg fel pwnc i 600 erbyn 2021 a 900 erbyn 2031. Hyd yn oed gan ddiystyru'r rhai sy'n debygol o adael y proffesiwn dros y tair blynedd ar ddeg nesaf, mae angen i ddarpariaeth AGA bron ddyblu nifer yr hyfforddeion sy'n cael eu hyfforddi'n flynyddol er mwyn cyrraedd y targedau hyn. Mae'r gwerthusiad yn galw am newid sylweddol yn yr ymdrechion i hyrwyddo a recriwtio i'r proffesiwn ac mae angen neilltuo digonedd o adnoddau ar gyfer ymgyrch hyrwyddo o'r fath a'i thargedu'n effeithiol.
- 5.3 Canfyddiad allweddol arall gan y gwerthusiad yw bod hyfforddeion yn aml yn aneglur faint o ddarpariaeth a fydd ar gael drwy gyfrwng y Gymraeg cyn dechrau ar eu cyrsiau - yn enwedig gan nad yw'r lefel hon o wybodaeth ar gael yn gyhoeddus mewn ffordd sy'n hawdd ei ddeall bob tro ond hefyd oherwydd bod y cynnig a'r ddarpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg yn amrywio rhwng darparwyr. Mae'r canfyddiad hwn yn nodi'r angen i fynd i'r afael â dau beth - yr angen i gytuno ar ddiffiniad clir o'r hyn sy'n gyfystyr â darpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg a'r angen i gyfathrebu'n well y 'cynnig' i ddarpar hyfforddeion. Yn unol â hyn, daw'r gwerthusiad i'r casgliad y byddai'n fuddiol mabwysiadu'r term 'darpariaeth ddwyieithog' lle mae hyn yn adlewyrchu'n well natur y ddarpariaeth a addysgir yn y brifysgol.
- 5.4 Daw'r gwerthusiad i'r casgliad y dylid ystyried ei ganfyddiadau ochr yn ochr â'r argymhellion a gynigir gan astudiaeth arall sy'n canolbwyntio ar recriwtio a chadw athrawon yng Nghymru.
- 5.5 Mae'r gwerthusiad yn gwneud yr argymhellion a ganlyn er mwyn cyflawni'r uchelgeisiau a nodir yn Cymraeg 2050:

Argymhelliad 1: Dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â'i phartneriaethau AGA achrededig, ddatblygu'r ddarpariaeth sylfaenol sy'n gyfystyr â darpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg a chytuno ar y ddarpariaeth honno. Mae'r gwerthusiad yn rhybuddio rhag gosod y bar yn rhy uchel gan y gallai ddieithrio o'r cychwyn rai darpar hyfforddeion a chanddynt lai o hyder yn eu sgiliau Cymraeg. Dylai'r diffiniad gael ei lywio gan y ddarpariaeth bresennol yn ogystal â nodi'r hyn sy'n ddisgwyliedig gan hyfforddeion AGA cyfrwng Cymraeg:

- cymorth o ran arbenigedd pwnc (h.y. tiwtoriaid pwnc) ar gael i hyfforddeion drwy gyfrwng y Gymraeg
- o leiaf hanner y ddarpariaeth a addysgir (darlithoedd, seminarau, tiwtorialau) ar gael yn Gymraeg neu'n ddwyieithog
- mynediad i gymorth gan fentor iaith yn ystod lleoliadau mewn ysgolion
- o leiaf un profiad dysgu yn cael ei gynnal mewn ysgol cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog
- o leiaf un aseiniad yn cael ei baratoi yn Gymraeg gan hyfforddai.

Argymhelliad 2: Dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â'i phartneriaethau AGA achrededig, ddatblygu brand AGA cyfrwng Cymraeg cryfach ac adnabyddadwy. At hynny, mae'r gwerthusiad yn argymhell y dylai partneriaethau AGA gynnig mwy o eglurder i ddarpar ymgeiswyr ynghylch pa agweddau ar eu cwrs AGA sy'n cael eu darparu drwy gyfrwng y Gymraeg neu'n ddwyieithog.

Argymhelliad 3: Dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â'i phartneriaethau AGA achrededig, gynnal ymgyrch farchnata a chanddi ddigonedd o adnoddau sydd wedi'i hanelu at ddisgyblion mewn ysgolion cyfrwng Cymraeg a dwyieithog yn ogystal ag israddedigion mewn SAU yng Nghymru gyda'r bwriad o godi ymwybyddiaeth a chynyddu diddordeb mewn cyrsiau AGA cyfrwng Cymraeg.

Symleiddio

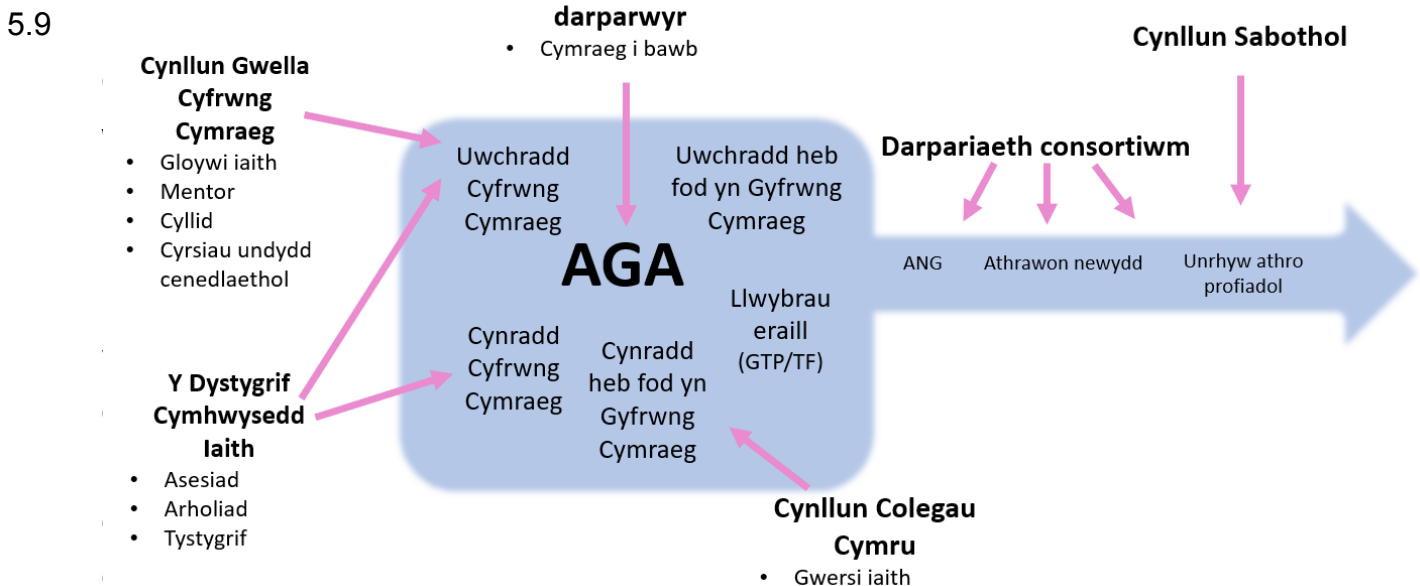
- 5.6 Daw'r gwerthusiad i'r casgliad fod y 'cynnig' presennol i hyfforddi a pharatoi hyfforddeion AGA i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yn gymhleth iawn ac yn eithaf digyswllt fel y dangosir yn Ffigur 5.1. Mae hefyd yn bwysig nodi bod yn rhaid i ddarparwyr AGA ddiwallu anghenion hyfforddeion â lefelau amrywiol o sgiliau Cymraeg pan fyddant yn dechrau ar eu

cyrsgau AGA. Ar hyn o bryd mae amrywiaeth o 'fentrau' ar waith sy'n targedu gwahanol garfanau o hyfforddeion AGA - mae rhai o'r rhain yn gynlluniau cenedlaethol tra bod eraill yn lleol ac yn cael eu harwain gan y darparwyr. At hynny, mae rhai o'r darpariaethau hyn yn gynlluniau sefydledig, megis y cymorth sydd ar gael drwy'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg sydd wedi bod ar waith ers tua 30 mlynedd, tra bod eraill, megis y Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon, yn gymharol newydd heb ymwybyddiaeth arbennig o uchel ar draws y sector.

- 5.7 Yn seiliedig ar y dystiolaeth a gyflwynir gan ddarparwyr, myfyrwyr ac ysgolion, ceir dadl gref dros resymoli a symleiddio'r ddarpariaeth sydd wedi'i hanelu at gefnogi hyfforddeion AGA i ddysgu'r Gymraeg neu wella eu sgiliau Cymraeg eu hunain neu i'w paratoi'n well i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg. Fodd bynnag, mae'r gwerthusiad yn pwysleisio y byddai'n hanfodol cadw elfennau arfer da sydd i'w gweld ym mhob un o'r mentrau hyn ar hyn o bryd, fel y nodwyd yn y gwerthusiad.
- 5.8 Canfu'r gwerthusiad fod y ddarpariaeth sydd ar gael ar hyn o bryd drwy'r cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg yn gwneud cyfraniad cadarnhaol at ddatblygu sgiliau iaith hyfforddeion a daw i'r casgliad fod hon yn agwedd werthfawr a phwysig ar ymyrraeth y dylid ei chadw fel egwyddor o fewn unrhyw gynnyg AGA yn y dyfodol.

Ffigur 5.1: Sgiliau Cymraeg a darpariaeth cyfrwng Cymraeg ar gyfer hyfforddeion ac athrawon

Y cynnyg presennol

Ifrydol, dylai unrhyw ddarpariaeth yn y dyfodol sy'n canolbwyntio ar ddatblygu sgiliau Cymraeg hyfforddeion ac sy'n eu paratoi i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg gael eu hymgorffori yng nghynnig craidd darparwyr AGA. Mae'r broses achredu bresennol yn cynnyg cyfle i Lywodraeth Cymru gyflawni hyn drwy ymgorffori gofynion o'r fath yn

narpariaeth graidd darparwyr AGA ac asesu hyn yn barhaus. Fodd bynnag, mae perygl o golli unrhyw arfer da o ran ymyriadau 'ychwanegol' yn arbennig o gofio bod y broses achredu yn parhau adeg ysgrifennu'r adroddiad gwerthuso ac nad yw'r canlyniad yn hysbys. O'r herwydd, mae'r gwerthusiad yn cynnig dau argymhelliad posibl i Lywodraeth Cymru eu hystyried, ar ôl i'r broses achredu gael ei chwblhau:

Argymhelliad 4a: Dylai Llywodraeth Cymru ddatblygu rhaglen ymyriadau unigol sy'n anelu at gefnogi'r gwaith o ddatblygu sgiliau Cymraeg ymhlith yr holl hyfforddeion AGA cynradd ac uwchradd a datblygu eu gallu i addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg neu mewn lleoliadau dwyieithog. Dylai'r rhaglen ymyriadau hon gynnwys elfennau o arfer da sy'n bodoli ar draws ymyriadau presennol ac adeiladu arnynt. Os eir ar drywydd yr opsiwn hwn yna mae'r gwerthusiad yn argymhell y dylid cyfuno'r adnoddau ariannol presennol a ddyrennir i weinyddu'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg a Chynllun Colegau Cymru er mwyn ariannu'r rhaglen. Byddai'n bosibl integreiddio elfennau o'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon i'r fenter hon, megis asesu adnoddau ac ymarfer dysgu.

Neu Argymhelliad 4b: Dylai Llywodraeth Cymru weithio gyda phartneriaethau AGA penodedig i ymgorffori darpariaeth sgiliau Cymraeg mewn cynnig gorfodol o fewn AGA, gan ddileu'r angen am unrhyw fentrau 'atodol' fel y Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg a Chynllun Colegau Cymru. Yn yr achos hwn, argymhellir y dylai'r adnoddau ariannol sydd ar gael ar hyn o bryd i weinyddu cynlluniau sy'n rhan o'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg a Chynllun Colegau Cymru gael eu neilltuo'n uniongyrchol i bartneriaethau AGA. Pe bai'r dull hwn yn cael ei fabwysiadu, mae angen i Lywodraeth Cymru fod yn fodlon bod yr holl bartneriaethau AGA yn ateb gofynion y cytunwyd arnynt ac sydd wedi'u diffinio'n glir a bod ymrwymiad gan bartneriaethau AGA i gynyddu eu capasiti i gyflwyno AGA cyfrwng Cymraeg ar draws yr ystod lawn o arbenigeddau pwnc.

Argymhelliad 5: Waeth pa un o'r opsiynau uchod a ddewisir, dylai darpariaeth briodol wedi'i theilwra ar gyfer datblygu sgiliau Cymraeg fod ar gael i'r holl hyfforddeion AGA, p'un a ydynt yn dilyn gyrfa addysgu yn y sector cynradd neu uwchradd, neu'r sector cyfrwng Cymraeg neu Saesneg fel bod pob athro dan hyfforddiant yn cael y cyfle i symud ymlaen ar hyd y continwmm iaith Gymraeg. Mae'n hanfodol bod yr hyfforddeion hyn yn gallu cael gafael ar gymorth sy'n addas ar gyfer lefel eu hyfedredd yn y Gymraeg gan roi'r gorau i'r dull dwy haen (dechreuwr pur neu siaradwr hyfedr) sy'n nodweddiadol o rywfaint o'r ddarpariaeth ar hyn o bryd.

Argymhelliad 6: Dylid cadw'r elfennau canlynol o arfer da sydd eisoes i'w gweld yn y

ddarpariaeth bresennol (a'u hymestyn lle y bo'n briodol):

- y defnydd o fentoriaid iaith yn yr ysgol (sy'n cael ad-daliadau ariannol) i gefnogi hyfforddeion uwchradd a chynradd sy'n dilyn cwrs AGA cyfrwng Cymraeg
- amlinelliad clir o'r hyn sy'n ddisgwyliedig gan fentoriaid iaith yn yr ysgol wrth gefnogi hyfforddeion, gan gynnwys cymorth iaith ac arsylwi.

- 5.10 Un o ganfyddiadau allweddol y gwerthusiad yw yr ystyrir mai darpariaeth sgiliau Cymraeg gwahaniaethol yw'r ddarpariaeth fwyaf effeithiol ac y dylid ymestyn yr arfer da hwn, lle mae'n bodoli, ar draws y rhwydwaith. Daw'r gwerthusiad i'r casgliad fod darpariaeth sgiliau Cymraeg gallu-cymysg yn annymunol ac y dylai darparwyr AGA ffrydio pob hyfforddai ar sail eu gallu ieithyddol fel bod cyfle i hyfforddeion ymuno â'r grŵp sydd fwyaf addas i'w hanghenion. Daw'r gwerthusiad hefyd i'r casgliad y dylai unrhyw ddarpariaeth yn y dyfodol fod yn seiliedig ar gynlluniau datblygu personol ar gyfer pob hyfforddai sy'n seiliedig ar offeryn asesu iaith cyson a ddefnyddir gan bob darparwr AGA. Rhagwelir y dylai darpariaeth yn y dyfodol, os bydd angen, gynnwys dosbarthiadau byr a dwys dros yr haf i'r hyfforddeion hynny sydd angen sesiynau gloywi neu drochi. Yn ogystal, byddai'n fuddiol i ddarparwyr AGA ymchwilio i sut y gallent ddefnyddio sgiliau hyfforddeion AGA a chanddynt sgiliau Cymraeg rhagorol yn well er mwyn cefnogi'r rhai â sgiliau gwannach.
- 5.11 Daw'r gwerthusiad i'r casgliad y dylai unrhyw ddatblygiad o ran sgiliau Cymraeg yn y dyfodol ganolbwyntio ar wella hyder hyfforddeion i ddefnyddio'r iaith yn yr ystafell ddosbarth yn ogystal â datblygu eu sgiliau mewn addysgeg cyfrwng Cymraeg/dwyieithog. Mae budd posibl o ran rhoi mwy o bwyslais ar ddatblygu galluoedd hyfforddeion i drochi eu disgyblion yn y Gymraeg (a chael eu paratoi'n well i allu addysgu disgyblion sy'n dod o gefndiroedd ieithyddol gwahanol iddynt hwy eu hunain) yn ogystal â chael eu paratoi'n well i addysgu mewn dosbarthiadau iaith ddeuol.

Argymhelliad 7: Dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â phartneriaethau AGA achrededig, ddatblygu un offeryn iaith i asesu sgiliau Cymraeg hyfforddeion ar ddechrau'r cwrs AGA mewn modd cyson. Dylai'r offeryn hwn, y gellid ei ddefnyddio ar ddechrau a diwedd darpariaeth AGA, gyd-fynd â'r Safonau Proffesiynol a'r data a gesglir drwy'r data cyfrifiad blynyddol arfaethedig o'r gweithlu o 2019 ymlaen, a chaniatáu cymharu â'r Safonau a'r data hynny.

Argymhelliad 8: Dylai darpariaeth sgiliau Cymraeg yn y dyfodol fod ar gael i hyfforddeion yn unol â'u hanghenion fel yr aseswyd drwy gynllun datblygu personol ar ddechrau eu cwrs AGA. Dylai'r cynlluniau datblygu hyn nodi'r hyn sydd ei angen ar hyfforddeion cyn

iddynt ddechrau ar eu cwrs AGA, yn ogystal ag yn ystod y cwrs, yn hytrach na thybio bod angen isafswm o oriau astudio ar bob hyfforddai, waeth beth yw ei allu. Argymhellir ymhellach bod y rhai sydd angen cymorth o ran sgiliau Cymraeg yn parhau i dderbyn o leiaf 25 awr o gymorth fesul blwyddyn academaidd. Dylai cynlluniau datblygu ystyried anghenion hyfforddeion o ran:

- Datblygu hyder
- Datblygu sgiliau Cymraeg
- Gwybodaeth addysgeg a
- Galluoedd i drochi disgyblion yn y Gymraeg ac addysgu mewn dosbarthiadau iaith ddeuol.

Argymhelliad 9: Dylai'r holl bartneriaethau AGA ymchwilio i gyfleoedd i gynnig darpariaeth sgiliau Cymraeg ddwys i'r hyfforddeion hynny y mae angen cymorth ychwanegol arnynt cyn eu cwrs, drwy ddosbarthiadau ar ddiwedd yr haf fel sydd eisoes yn cael eu darparu gan rai. Efallai y byddai'n fuddiol i bartneriaethau ddarparu cyrsiau o'r fath drwy fodelau cydweithredol.

- 5.12 Daw'r gwerthusiad i'r casgliad fod nifer o faterion yn gysylltiedig â'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon sy'n codi cwestiynau am ei haddasrwydd, yn enwedig o gofio y gall hyfforddeion AGA gyflawni eu SAC ond methu'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith. Daw'r gwerthusiad hefyd i'r casgliad fod ei diben a'i chydawnsedd yn mynd yn groes i feddylfryd presennol Llywodraeth Cymru ynghylch hyrwyddo'r continwmm sgiliau Cymraeg. Mae'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon yn dal yn ei babandod ac os bydd yn parhau, byddai angen addasu ac ehangu ei chylch gwaith a'i swyddogaeth. Er enghraifft, byddai cyfle i ymestyn offeryn ardystio o'r fath er mwyn bod yn berthnasol i fwy o hyfforddeion ac athrawon, o ddysgwyr pur i siaradwyr hyfedr ar hyd y continwmm sgiliau Cymraeg, boed yn hyfforddeion neu'n athrawon presennol.
- 5.13 Fodd bynnag, daw'r gwerthusiad i'r casgliad fod y cyflwyniad a'r gofynion a nodir fel rhan o'r safonau proffesiynol newydd ar gyfer addysgu yn codi cwestiynau ynghylch perthnasedd offeryn achredu ar wahân ar gyfer y dyfodol. Yn ddelfrydol, byddai cymwyseddau iaith hyfforddeion ac athrawon yn cael eu monitro'n well drwy'r safonau hyn ac felly mae'r gwerthusiad yn cynnig yr argymhelliad canlynol:

Argymhelliad 10: Dylai Llywodraeth Cymru fabwysiadu elfennau o'r Dystysgrif Cymhwysedd Iaith i Athrawon (fel y nodir yn argymhelliad 4a) i asesu cymwyseddau hyfforddeion o ran y Gymraeg ar ddechrau a diwedd darpariaeth AGA ac asesu cymwyseddau Cymraeg athrawon newydd drwy'r safonau proffesiynol ar gyfer addysgu ac arweinyddiaeth.

Datblygu capasiti

- 5.14 Canfu'r gwerthusiad fod darpariaeth cyfrwng Cymraeg yn amrywio rhwng un darparwr AGA a'r llall ac un ffactor allweddol sy'n cyfrif am yr amrywiad hwn yw capasiti o ran y Gymraeg ar draws y rhwydwaith o ddarparwyr AGA. Mae'r adborth gan hyfforddeion yn awgrymu bod y rhai nad oedd ganddynt fynediad i diwtor pwnc uwchradd Cymraeg yn teimlo dan anfantais o'u cymharu â'u cymheiriaid. Mae'r gwerthusiad yn cydnabod yr anawsterau sy'n gysylltiedig â chynyddu capasiti darpariaeth uwchradd AGA o ran y Gymraeg ac ystyried nifer o fodolau posibl i fynd i'r afael â hyn, gan gynnwys datblygu canolfan arbenigedd sengl ar gyfer AGA cyfrwng Cymraeg, datblygu dull cydweithredol ar draws AGA darparwyr (lle y caiff arbenigedd o'r fath ei rhannu) yn ogystal â model lle y gwneir defnydd cynyddol o gapasiti ysgolion. Mae manteision ac anfanteision i bob un o'r tri model, yn ogystal â heriau o ran eu cyflawni. Er enghraifft, efallai y bydd datblygu canolfan arbenigedd sengl yn ymarferol o safbwynt cyflwyno'r ddarpariaeth ond gallai ddieithrio darpar ymgeiswyr oherwydd bod angen teithio/bod mewn un ganolfan. Daw'r gwerthusiad i'r casgliad mai gweithio ar y cyd ag ysgolion fyddai'r dull gorau o fynd i'r afael â'r bylchau mewn capasiti ar draws y ddarpariaeth AGA cyfrwng Cymraeg bresennol.

Argymhelliad 11: Dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â phartneriaethau AGA ac ysgolion partner, ymchwilio i nifer o opsiynau i gynyddu capasiti cyfrwng Cymraeg y rhwydwaith AGA o ran pynciau ysgol uwchradd. Gallai'r opsiynau hyn gynnwys gwneud mwy o ddefnydd o gapasiti yn yr ysgol (gan gydnabod y byddai angen adnoddau ariannol ar gyfer hyn) a chydweithio rhwng partneriaethau AGA (e.e. rhannu tiwtoriaid pwnc) lle y bo'n briodol.

Cymhellion

- 5.15 Canfu'r gwerthusiad nad yw'r cymhelliad ariannol presennol drwy'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg yn ffactor pwysig o ran denu unigolion i ymgeisio am gwrs TAR cyfrwng Cymraeg, gan mai ychydig iawn oedd yn ymwybodol o'r cymhelliad cyn ymuno â'r cwrs; yn hytrach mae'n chwarae rhan bwysig o ran cadw hyfforddeion i gymryd rhan mewn sesiynau sgiliau Cymraeg ar ôl cofrestru ar gwrs. Yng ngoleuni'r argymhelliad y dylai'r ddarpariaeth sgiliau Cymraeg gael ei hymgorffori ar draws yr holl ddarpariaeth AGA ar gyfer yr holl hyfforddeion, daw'r gwerthusiad i'r casgliad y byddai'n briodol rhoi ad-daliad ariannol i garfan benodol am fanteisio ar y ddarpariaeth hon, o ystyried na fyddai bellach yn golygu llwyth gwaith ychwanegol.
- 5.16 Mae Llywodraeth Cymru wedi cynnig gwella'r cymhelliad ariannol cyfrwng Cymraeg o'r flwyddyn academaidd 2018/19 ymlaen a darganfu'r gwerthusiad fod y gwelliant hwn yn angenrheidiol ac yn briodol, yng ngoleuni'r anawsterau sy'n gysylltiedig â denu ymgeiswyr i'r proffesiwn. Fodd bynnag, daw i'r casgliad y byddai'n fuddiol cynyddu hyn ymhellach, yn unol â'r cymhelliad ariannol uchaf sydd ar gael yn Lloegr, ar gyfer y rhai yng Nghymru sy'n dymuno bod yn athrawon Cymraeg ac addysgu drwy gyfrwng y Gymraeg yng ngoleuni'r heriau recriwtio sylweddol a wynebir a'r angen i gyflawni'r amcanion a nodir yn Cymraeg 2050. Byddai hyn yn helpu i sicrhau bod y proffesiwn addysgu yn gallu cystadlu'n well â sectorau proffesiynol eraill sy'n recriwtio o'r un gronfa o ymgeiswyr. Yn ychwanegol at hynny, mae'n bwysicach bod y cymhellion ariannol hyn yn annog cyfran uwch o hyfforddeion i symud i ysgolion cyfrwng Cymraeg neu ddwyieithog a chaniatáu i ysgolion o'r fath gadw cyfran uwch o'u gweithlu. O'r herwydd, mae'r gwerthusiad yn gwneud yr argymhelliad canlynol:

Argymhelliad 12: Dylid dirwyn y cymhelliad ariannol presennol sy'n gysylltiedig â'r Cynllun Gwella Cyfrwng Cymraeg i ben ar gyfer hyfforddeion uwchradd. Yn hytrach, dylai Llywodraeth Cymru gynnig cymhelliad ariannol uwch hyd at £10,000 i bob unigolyn sy'n cwblhau cwrs TAR uwchradd cyfrwng Cymraeg yn llwyddiannus ac yn ymuno â'r proffesiwn addysgu. Gellid dyfarnu'r cymhelliad hwn ar adegau allweddol:

- taliad cychwynnol o £2,500 ar ôl cwblhau Statws Athro Cymwysedig Cyfrwng Cymraeg yn llwyddiannus
- taliad gyrfa gynnar o £2,500 yn y drydedd flwyddyn o addysgu
- taliad gyrfa gynnar arall o £5,000 yn ystod y bumed flwyddyn o addysgu

5.17 Un o ganfyddiadau allweddol y gwerthusiad yw nad oes gan ddarparwyr AGA unrhyw dargedau i'w cyflawni dan gcontract ar hyn o bryd o ran recriwtio hyfforddeion AGA cyfrwng Cymraeg. Er nad yw gosod targedau o'r fath yn arbennig o effeithiol, daw'r gwerthusiad i'r casgliad y byddai'n fuddiol cyfathrebu disgwyliadau cliriach i'r partneriaethau AGA achrededig hynny o ran faint o hyfforddeion cyfrwng Cymraeg y dylent fod yn anelu at eu recriwtio'n flynyddol er mwyn gwireddu'r uchelgais yn Cymru 2050. Dylid ymgorffori'r disgwyliadau hyn hefyd ym mhrosesau adolygu achrediad partneriaethau yn barhaus.

Parhad o ran cymorth a datblygu

5.18 Un neges bwysig a ddaeth i'r amlwg yn ystod y gwerthusiad oedd un yn ymwneud â'r angen i ystyried cyfleoedd parhaus i athrawon newydd ddatblygu eu sgiliau Cymraeg a'u dealltwriaeth a'u gwybodaeth am addysgeg mewn perthynas â gwahanol leoliadau cyfrwng Cymraeg a dwyieithog. Canfu'r gwerthusiad fod rhywfaint o ddarpariaeth ar gael i athrawon - naill ai drwy eu consortia addysg neu drwy eu hysgol eu hunain - ond mae neges glir o'r ymchwil yn dangos bod angen ffurfioli'r ddarpariaeth hon, ynghyd â'i strwythuro'n well (o ran bod ar gael i bawb) a'i hyrwyddo'n well i athrawon newydd. Daw'r gwerthusiad i'r casgliad fod y ddarpariaeth Gymraeg ddwys sydd ar gael i hyfforddeion yn ystod eu cwrs AGA yn diflannu wrth iddynt ymuno â'r gweithlu, ac mai ychydig iawn o ymwybyddiaeth o gyfleoedd datblygu personol eraill sydd ganddynt nes iddynt ddod yn athrawon profiadol (ac felly'n gymwys ac yn addas ar gyfer y Cynllun Sabothol). Mae hyn yn arbennig o bwysig yng ngoleuni'r angen i athrawon ddangos eu hymrwymiad i wella eu sgiliau Cymraeg fel rhan o ddangos eu safonau proffesiynol.

5.19 Mae'r gwerthusiad yn ystyried a fyddai'n briodol cysylltu unrhyw gymhelliad ariannol gyda'r continwwm Cymraeg arfaethedig gan Lywodraeth Cymru er mwyn sicrhau bod unigolion yn cael eu cymell i ddatblygu eu sgiliau o un lefel i'r lefel nesaf dros y cyfnod amser byrraf posibl. Yng ngoleuni'r ffaith bod y continwwm Cymraeg yn dal i gael ei ddatblygu, nid yw'r gwerthusiad yn gwneud argymhelliad cadarn i'r perwyl hwn ond byddai'n werth ystyried opsiwn o'r fath ar gyfer y dyfodol. Gallai'r model hwn wobrwyo hyfforddeion neu athrawon wrth iddynt gyflawni pob lefel, gyda'r rhai sydd eisoes yn cyrraedd y lefel uchaf yn cael y swm llawn sydd ar gael.

5.20 Felly, mae'r gwerthusiad yn argymhell:

Argymhelliad 13: y dylai Llywodraeth Cymru, ar y cyd â'r consortia addysg, ymchwilio i sut y gallai ddarparu cyfleoedd parhaus i athrawon newydd barhau i ddatblygu eu sgiliau Cymraeg yn ogystal â'u sgiliau addysgeg i drochi disgyblion yn y Gymraeg ac addysgu mewn dosbarthiadau iaith ddeuol, er mwyn mynd i'r afael â'r bwlch canfyddedig mewn cymorth sy'n bodoli ar hyn o bryd ar ôl ennill SAC. Gellid cyflwyno hyn fel estyniad i raglenni dysgu proffesiynol rhanbarthol presennol a gynigir i athrawon newydd gymhwyso yn ystod eu cyfnod sefydlu ac i gyd-fynd â chefnogi'r Safonau Proffesiynol newydd ar gyfer athrawon.

Awdur: Nia Bryer, Ymchwil OB3 gyda chyfraniadau gan Brett Duggan, Ymchwil Arad

Bryer, N; Duggan, B; (2018). *Gwerthusiad o Ddarpariaeth Cyfrwng Cymraeg mewn Addysg Gychwynnol i Athrawon* Caerdydd: Llywodraeth Cymru, rhif adroddiad GSR 54 / 2018

Ar gael yn: <https://gov.wales/statistics-and-research/evaluation-welsh-medium-provision-initial-teacher-education/?lang=cy>

Safbwyntiau'r ymchwilydd ac nid o reidrwydd rhai Llywodraeth Cymru yw'r safbwyntiau a fynegir yn yr adroddiad hwn.

I gael rhagor o wybodaeth, cysylltwch â:

Julie Owens

Addysgeg, Arweinyddiaeth a Dysgu Proffesiynol

Llywodraeth Cymru

Parc Cathays

Caerdydd

CF10 3NQ

E-bost: ITEducationAddysgGA@llyw.cymru

OGL © Hawlfraint y Goron ISBN Digidol 978-1-78964-069-4